

ASPECTE ALE RECEPTARII OPEREI LUI LUCIAN BLAGA.

PROBLEMATICA MISTERULUI

Ways of Reception Regarding the Work of Lucian Blaga

Lector univ.dr. Dumitru – Mircea BUDA
Universitatea “Petru Maior” din Târgu-Mureș

Abstract: The article argues that a multidisciplinary reading, where there are no rigid or complex boundaries between a hermeneutical, philosophical or dramatic approach, may prove the most updated and beneficial way of understanding the work of Lucian Blaga either as a whole or divided into separate sections, being able to finally reveal an original creative archetype from which emerge, one by one or simultaneously, the poetic imagery, the dramatic vision and the philosophical system.

Keywords : boundaries, hermeneutical, philosophical, dramatic, reception, Lucian Blaga

Domeniu major de explorare filosofică, obsesie structurantă a universului poemelor (cel puțin a secțiunii celei mai privilegiate de critică dintre acestea), arhetip dramatic, operând, în dramaturgie, nu doar în personajele hipersimbolice ci și în scenariile lucrate direct în lutul mitologiilor autohtone, misterul și poetica lui explicită, faimoase și mitizate, deja, ele însele, reprezintă, probabil, criteriul axiomatic de consubstanțialitate a metamorfozelor creative ale personalității scriitorului din Lancrăm. Metamorfoze pe care critica fie le-a separat abuziv și dogmatic – cum s-a întâmplat în primele două decenii de comunism, când Blaga era citit maniheic, ca poet de prim rang, dramaturg consort și filosof neglijabil, de fapt, tabuizat de linia oficială marxist-leninistă, fie le-a constrâns unor interdeterminări facil-didactice, fără niciun aport hermeneutic real – Blaga fiind ba „poetul-filosof”, ba „filosoful-poet”, după cum un set de metafore corespundeau semantic unor concepte filosofice sau, viceversa, după cum ideile, ele însele poetic formulate, privind tipologia cunoașterii, limitele ei, sensul ontologic al misterului însuși sau aproximările transcendenței, erau recognoscibile în limbajul și imageria poemelor.

Nu tocmai despre consubstanțialitate, dar despre convergență, „*convergențe*” între poet și filosof, scrie, poate cel mai competent prin dubla lui formație, Cornel Moraru în cea mai recentă monografie Blaga publicată la noi. Cea mai recentă monografie tradițional-estetică, să-i spunem,

fiindcă între timp Blaga a început să aibă priză la critica poststructuralistă, la semiostilisticieni, și există, publicate, câteva teze de doctorat care îl monografiază din această perspectivă, altminteri probată deja, cu autoritate, încă în anii 70 ai secolului trecut, de către Alexandra Indrieș sau Maria Carpov. Cornel Moraru dezavuează cu argumente excesele despre care vorbeam, adept, el însuși, al echilibrului și arbitru al eleganței comentariului, dând, drept exemplu de abuz, lecturile poemelor prin cheia autognoștică (prima oară numită astfel de Vasile Băncilă), pseudo-positivistă, a conceptelor filosofice blagiene, metodă ce ignoră în primul rând diacronia creației – decantarea conceptelor și formularea lor fiind ulterioară, și nu întâmplător ulterioară, se înțelege, intuirii și tatonării lor în poeme. Soluția lui Cornel Moraru e o hermeneutică în convergență, o lectură în consubstanțialitate, de fapt, a filosofiei, poeziei și teatrului blagiene, favorizând filosofia și teatrul – metamorfozele dezavantajate de contextele anterioare și în care criticul vede potențialul de actualizare, de contemporaneizare maximal al lui Blaga.

În ce ne privește, ne păstrăm anumite reticențe privind șansele unei redescoperiri masive, în contemporaneitate, și cu atât mai puțin a unei penetrări în cultura occidentală, a unei reabilitări europene, a filosofiei blagiene, încadrată în ceea, la începutul secolului XX se numea „filosofia existenței” (*Lebensphilosophie*). Două dintre contraargumentele vizibile sunt cumva imediate: limbajul lui conceptual, extrem de poetic și, prin aceasta, insuficient de stabil semantic (deci și intraductibil), deși expresiv și, poate în directă corelație, interesul preponderent al criticilor literari pentru filosofia blagiană, și nu al filosofilor propriu-ziși. O filosofie literară, sau paraliterară, termenul trebuind luat fără conotații depreciative, așa cum e cea a lui L. Blaga, profită și e damnată, în același timp, de condiția ei. Consubstanțialitatea despre care vorbim (cu literatura, inclusiv cu cea autoconfesivă) o împiedică să se constituie într-un sistem filosofic forte. Ceea ce nu echivalează cu o fatalitate tragică, ba, dimpotrivă. Credem că o lectură pluridisciplinară, în care sunt estompate delimitările rigide și complexe dintre hermeneutica literară, filosofică sau dramatică, e cea mai actualizantă și benefică receptării operei lui Lucian Blaga în ansamblu și în oricare dintre zonele ei, putând revela, în cele din urmă, un arhetip creativ original, din care cresc, pe rând sau în simultaneitate, imaginarul poetic, viziunea dramatică și sistemul filosofic. Pot fi valorificate, astfel, incursiuni ca aceea propusă de Corin Braga, în *Lucian Blaga – geneza lumilor interioare*, un remarcabil eseu de psihocritică, dar și abordări mai vechi, cu rezultate convingătoare, ca acelea ale lui Eugen Todoran – *Lucian Blaga –*

mitul poetic și Lucian Blaga – mitul dramatic, primul reluat și revizuit mai recent în volumul *Lucian Blaga. Mit. Poezie, Mit poetic*.

Așezată pe această premisă a accesului la consubstanțialitatea operei blagiene, discuția despre *poetica misterului* și universul poetic al autorului *Poemelor luminii* e inevitabilă. Cum spuneam, misterul ar putea fi chiar criteriul de consubstanțialitate, el fiind, ca temă literară și concept, rezultanta a ceea ce Ov. S. Crohmălniceanu numea „*gustul primitivității naive, aurorale, plăsmuitoare de basme, având ca revers aversiunea pe care i-o trezește (scriitorului) civilizația rece, calculată, mecanică*”. Asta după ce autorul celebrei „*Literatura română și expresionismul*” se declară la rândul său convins că „*opera literară și cea filosofică ale lui Blaga au crescut într-o osmoză perfectă*”. Apetența pentru mister e, probabil, un reflex compensator al ralierei lui Blaga la curentul filosofilor ce anunță, în epocă, declinul Occidentului pozitivist și criza de autoritate a rațiunii, nu doar Nietzsche, cu care gândirea lui Blaga și sensibilitatea lui expresionistă împart numeroase puncte comune ci și Oswald Spengler sau Ludwig Klages.

Deloc întâmplător, misterul e central în scrisul său chiar în anul dublului debut al lui Blaga (1919), când *Poemele luminii* sunt acompaniate, inclusiv la premiera Academiei (Premiul Adamachi), de reflecțiile din *Pietre pentru templul meu*. Ambele cărți vor fi, de altfel, reeditate în 1920 la Cartea Românească. Tematizarea misterului devine încă mai semnificativă în 1921, următorul an editorial bicefalic, când noua Arcadie, marcată de conștiința individuației și a excluderii din paradisul inițial, cum o vede Ion Pop în poemele din *Pașii profetului*, e dublată de drama poemătică despre sacralitatea precreștină a dacilor din *Zamolxe. Mister păgân*. De altfel, și Ion Pop lasă de înțeles că „misterul” e punctul originar al geografiei mitologice blagiene, atât în poezie, unde evoluția începe de la „*tristețea metafizică a omului problematic înstrăinat de tainele universului și năzuind spre regăsirea echilibrului originar, sub semnul unui mit al reintegrării*”, cât și în teatru – criticul clujean numește piesele poeme dramatice, interesat de „*puterile ascunse în noaptea și somnul etnosului cu care se identifică personajele*” – personaje-mistere ele însele, am adăuga noi. Ion Pop le numește „*generice, stilizate*”.

Paradoxal însă, receptarea, entuziastă în 1919, e semnificativ mai reținută în 1921, asta în primul rând pentru că Blaga contrastează acum cu gustul epocii (Ardealul e încă preponderent sămănătorist), adoptând formula expresionistă, modernă (Iorga – „*poetul profetizează lucruri fără sens*”). Durează cam un deceniu până ce receptarea lui Blaga se normalizează și problematica misterului ajunge să fie pentru prima oară indicată drept fundamentală în numărul omagial pe

care *Gândirea*, de care încă nu se despărțise din pricin de incompatibilitate doctrinară, i-l dedică în decembrie 1934. Iese în evidență articolul lui Emil Cioran, despre „*Stilul interior al lui Blaga*”, în care se vorbește despre „*o seninătate în clar-obscur*”, „*cheia pentru om și operă*”, deschizând „*ascunsele încăperi ale sufletului*” și descoperind „*sub liniște teama, sub formă nesfârșirea, sub claritate misterul*”. Sau, încă mai decisiv, spune Cioran: „*Blaga n-ar fi ajuns la problema cunoașterii extatice dacă n-ar fi avut experiența intimă a misterului*” și, în plus, „*intensitatea extazului crește cu amploarea misterului*”. Cioran sprijină, practic, afirmația noastră anterioară, privind natura compensatorie a misterului față de agonia lumii moderne – „*forței devitalizante a spiritului (Geist) în terminologia lui Klages*, spune Cioran, *Blaga îi opune metafizica misterului, căci tocmai prezența misterului în lume limitează acțiunea distructivă a intelectului și demască iluziile logocentrismului*”. În universul poetic, am adăuga, metafizica misterului funcționează și ca un reflex al vitalismului, al experienței dionisiace a lumii.

Viitor adversar, Nichifor Crainic are, în numărul omagial din 1934 al *Gândirii*, o intervenție interesantă măcar prin aceeași atenție acordată „misterului religios”, cum îl crede el, care ar fi, alături de „mitul folcloric”, o formulă de artă și de gândire. Firește, pentru Crainic, „*misterul, dacă nu se poate despica prin rațiune, se poate trăi extatic prin religie sau formula mitic prin artă*”. Pentru că orice abordare, fie și tematică ori conceptuală, a lui Blaga, nu poate fi decât o deschidere implicită spre receptarea lui (o secțiune în istoria receptării, altfel spus), nu poate fi ignorată diferența copleșitoare de nivel dintre momentul 1934 și atacurile trivializante, minimalizatoare, la adresa conceptelor lui teoretice, care încep în ultimii ani interbelici și se vor aprinde de pe poziții ideologice oficiale în obsedantul deceniu. Problema misterului nu face excepție – ea îi va atrage apelativul de „mistic”, abuzat ba de contemporani, în celebra anatimizare ce i se face de către teologi, unii respectabili (D. Stăniloae), ba, ulterior, de propaganda proletcultistă. Există, din fericire, și excepții, notabile, între aceste extreme – N. Bagdasar, de pildă, în 1937, vorbind despre centralitatea ideii de mister în gnoseologia lui Blaga și despre „*raționalismul așa-zis estatic*” al acestuia. Alte două abordări critice consistente – de factură monografică, deși de calibre sensibil diferite, sunt, în epocă, memorabile – *Lucian Blaga, energie românească* a lui Vasile Băncilă (primul monograf) și mult mai mimetica, până la indistinția între rândurile lui Blaga și ale exegetului, *Filosofia lui Lucian Blaga* de Ovidiu Drimba (volum scris oarecum în doi, întrucât Blaga, prieten cu Drimba, îl citise și corectase personal). În orice caz, conceptul de „mister” e bine așezat, în ambele volume, la baza teoriei

cunoașterii și a sensibilității lui poetice. La fel de decisivă în impunerea ideii de mister ca axis esențial e o a treia monografie, a lui Constantin Fântâneru, *Poezia lui Lucian Blaga și gândirea mistică*, unde există inclusiv două capitole despre influența lui Blaga asupra poeziei tinere a epocii. Poetul misterelor e văzut ca ultramodern, „*expresie a unui configuratism poetic al sensului*” nou, și poate că nu e un simplu detaliu picant acela că el a și trecut o vreme drept „avangardist”, interesat, cum zice și Crohmălniceanu, de Edvard Munch, Van Gogh, Brâncuși, Barlach sau Arhipenko și cucerit, de fapt, de expresionismul european din vremea studiilor la Viena. Accepțiunea la care scriitorul aduce misterul poate că e, în fond, determinată și de atmosfera de indecizie în care, în acei ani, inovația culturală vine de la moderniști formați în cenecluri tradiționaliste și viceversa.

Pentru un „hipnotizat în mister”, la care se raportează „*nu ca la un prag de neatins al cunoașterii sau ca la o simplă ipoteză metafizică*”, căci „*structurile cognitive sunt modelate și ele de acest cadru ontologic originar*”, așa cum memorabil îl descrie Cornel Moraru, Blaga e, oricum, un devotat al raționalizării misterului. Sau, măcar, al aproximării lui conceptuale cât mai persuasive. Poemele, anterioare tematizărilor din trilogiile filosofice, conțin, cum sugerează același critic, misterul ca „celulă germinativă”. Fapt evident în deja clișezatul „principiu al conservării misterelor”, pe care poemele îl proclamă cu vitalitate și obstinație ca pandant al golirii de miracol a lumii, al dezvrăjirii ei (în sensul originar al termenului aparținând lui Max Weber). Tainele cer ocrotire și potențare, paradoxala revelare prin adâncire, prin „minus-cunoaștere” sau „cunoaștere luciferică”, așa încât, deși luminiscente, versurile nu destramă misterul ci îl sporesc. E conceptul encriptat extrem de vizibil (aproape explicit) în imageria faimoasei arte poetice *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, dar el irigă, de fapt, implicit, majoritatea poemelor din volumul de debut și e modulată, în poetica viziunii, și după „încheierea vârstei edenice” anunțate, după Ion Pop, de ciclul „*Moartea lui Pan*”, pe măsură ce volumele capătă respirația accelerată a orbirii, a inabilității de a mai descifra transcendența din lucruri sau nostalgia sfâșietoare a unui dincolo și a unui început tot mai irecuperabil și irecognosibil în realitate. Cu „*În marea trecere*” și mai ales cu „*Lauda somnului*”, misterul prinde contururile unui dat fatal, produs al rupturii de Totul cosmic și intră în ecuația lamentației sfâșietoare pe tema alienării ființei. Numai în *noapte* sau în *somn*, topos-uri reactualizate original, din retorica romantică, așa cum procedează și cu dezrădăcinarea, care are o evidentă descendență ardeleană, poezia lui Blaga mai poate relaționa în fascinație cu misterul, izolat de sentimentul culpei (al „ucigașului de taine”) și ferit de forțele

obscure care, spune Ion Pop, tulbură ordinea primară a universului. În fine, vârsta de aur a misterului e reinstaurată în poemele din *La curțile dorului* și, decisiv, în *Nebănuitele trepte*, când armonia pierdută e recucerită și zodia liricii blagiene se schimbă în sfârșit. Vârsta simliparadisiacă a lumii e reinstaurată și ființa e reintegrată cosmosului, într-o solidaritate indestructibilă. O dată cu reinvestirea cu sens plinar a erosului – cumva secundar până atunci în poezia blagiană și cu reiterarea temei misterelor primordiale – *patria Mumelor*, obârșiile, ciclul stihial al lumii, ultima etapă a poeziei blagiene e și aceea a marilor concluzii. Între ele, problematica misterului, operând ca vehicul și catalizator al viziunii în toate spațiile și timpurile poeziei blagiene, e acum roditoare: securizarea conținutului tainelor, condiție a perenității lor, e împlinită, și, o dată cu ea, e complet și mitul poetic blagian despre care vorbesc majoritatea exegeților.

Dar aceeași împlinire rodnică e evidentă și în cazul mitului dramatic și a celui filosofic, ca să preluăm terminologia lui Eugen Todoran. Poetica misterului e rezolvată, practic, în toate registrele creative ale lui Blaga, rezolvarea însăși fiind un fel de tipar, o matriță pe care psihocriticii o pot, fără îndoială, întrevedea cu limpezime. Odată cu predeterminările ei obiective sau nu, cu biografia și destinul lui Blaga. Merită urmărite, în perspectiva cel puțin teoretică a unei abordări pluridisciplinare, manifestările misterului, efectele lui vizionare în poezie, simultan cu definițiile lui conceptuale în filosofia blagiană. E impresionant cum aproape întregul univers poetic blagian stă, cum spune și Cornel Moraru, „*sub puterea magică a misterului*”, care nu e cu nimic diferit, în forța hipnotică pe care o exercită, de elementele cosmice. Misterul are același statut cu lumina, pământul, cerul, apa și e, fără îndoială, o expresie, o tentație a demonicului, element de care nu poate fi separat. Ca fiecare element, el e parte a Marelui Tot, care tinde spre fragmentul său de increat originar, spre „izvorul tuturor lucrurilor”, reclamându-l, intuindu-l, revendicându-l sfâșietor – ca în unul din cele mai frumoase poeme scrise vreodată în literatura română – *În marea trecere*, unde ecoul unei chemări copleșitoare străbate geografia unei păduri feerice, încercând fără izbândă să provoace răspunsul întregii seminții dispărute și, prin regresie, să capteze ceva din rezonanța momentului prim, auroral. Blaga filtrează aici un imaginar populat de făpturi totemice, cerbul și ciuta „pierdută în moarte”, cuplu originar din bestiarul simbolic al lumii arhaice, a cărui refacere e refuzată pentru că timpul modern, orientat eshatologic a înlocuit timpul mitic originar. Pădurea, cu susurul de izvoare care îi ritmează imperceptibil dar implacabil consumarea în „marea trecere”, nu poate fi nici ea „grădina de dincolo” sau „paradisul pierdut”.

E, poate, cea mai dramatică dintre ipostazele relației cu misterul, cea în care acesta refuză să se consacre drept inepuizabil ca sens conținut, tocmai pentru că e supus cunoașterii moderne, desacralizante.

De altfel, misterul poate fi revelat strict în planul vieții, nu în acela al dialecticii abstracte, și, se înțelege, calea este creația, culturală, artistică, înțeleasă ca analogon al creației cosmice. Misterul ce rămâne nerevelat gândirii, fiind dincolo de limitele cunoașterii umane, dar căruia arta îi poate servi, recreându-l, întreținându-l, reiterându-i plinătatea, e deci tangibil doar în sens poetic și metafizic, el rămânând, filosofic, conceptual, echivalent „ideii” platoniene, „lucrului în sine” kantian sau „spiritului absolut” al lui Hegel. Filosofia lui Blaga îl recuperează și resemantizează (fusesse asimilat haosului, la greci sau păcatului, la creștini), într-un asemenea grad de persuasiune și de centralitate încât devine o obsesie creatoare. De altfel, o spune el însuși, nu o dată: „*Noi filosofăm ca atare sub specia misterului*” și credem că această confesiune poate fi extinsă, în mod profitabil exegezei blagiene, asupra întregii sale creații și a destinului său.

Repere bibliografice:

Gândirea, Anul XIII - nr. 8, decembrie 1934;

Vasile Băncilă, *Lucian Blaga, energie românească*. Cluj, Tipografia Cartea Românească, 1938, Ediția a doua Timișoara, Editura Marineasa, 1995;

Constantin Fântâneru, *Poezia lui Lucian Blaga și gândirea mitică*. București, Inst. de arte grafice și editura "Bucovina" I. E. Torouțiu, 1940 ;

Alexandra Indrieș, *Corola de minuni a lumii*. Interpretare stilistică a sistemului poetic al lui Lucian Blaga, Timișoara, Editura Facla, 1975;

Alexandra Indrieș, *Sporind a lumii taină*. Verbul în poezia lui Lucian Blaga, București, Editura Minerva, 1981;

Maria Carpov, *Captarea sensurilor*. Coordonate stilistice, București, Editura Eminescu, 1987;

Eugen Todoran, *Lucian Blaga. Mit. Poezie. Mit poetic*. București, Editura Grai și suflet - Cultura Națională, 1997;

Corin Braga, *Lucian Blaga. Geneza lumilor imagine*. Prefață de Nicolae Balotă. Iași, Institutul European, 1998;

Dicționarul esențial al scriitorilor români (coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu), Editura Albatros, București, 2000;

*Dictionarul General al Literaturii Romane (A/B) – volumul I, Bucuresti, Editura Univers
Enciclopedic, 2004;*
Cornel Moraru, *Lucian Blaga. Convergențe între poet și filosof*, 2005.

Aknowledgement: This paper is a result of the project `Transnational Network for Integrated Management of Postdoctoral Research in Communicating Sciences. Institutional building (postdoctoral school) and fellowships program (CommScie)" - POSDRU/89/1.5/S/63663, financed under the Sectoral Operational Programme Human Resources Development 2007-2013